

Asutustilojen arvopuukysymyksestä

Olavi Hyttinen.

Meillä harjoitetussa asutustoiminnassa on aina maanhankintalain säätämiseen v:een 1945 saakka noudatettu ns. kotitarvemetsäperiaatetta. Maatalouden harjoittamista varten tarkoitettulle viljelmälle on viljelystarkoituksiin käytettävän maan lisäksi pidetty tarpeellisena antaa metsämaata vain sen verran, mikä katsotaan tarvittavan tilan kotitarvepuun saantia varten. Kotitarvemetsäperiaatteesta on johtunut myös, että alueella olevaa sellaista puustoa, jota ei katsottu tarvittavan kotitarvekulutukseen, pidettiin tilalle tarpeettomana. Tämän vuoksi meillä säädettyihin vuokra-alueiden itsenäistämislakeihin ja asutuslakeihin onkin yleensä sisällytetty ns. arvopuiden hakkuuta koskevia säännöksiä. Niissä on arvopuiden poistaminen tilalta jätetty riippuvaksi joko asukkaan tai luovuttajan halusta taikka toimitusmiesten harkinnasta taikka määrätty suoraan, että määrätty arvopuut on aina tilaa muodostettaessa pidättävä maan luovuttajalle. Niinpä 15. 10. 1918 annetun vuokra-alueiden lunastamislain mukaan vuokramies sai lunastaa alueella kasvavat arvopuut, jotka maasta mitaten 1.2 m:n korkeudelta täyttivät vähintään 20 cm, käyvällä hinnalla, jos halusi. Ellei hän halunnut, oli vuokranantajan kuljetettava arvopuut pois määräajan kuluessa. Valtion metsämaiden asuttamisesta ja niillä olevain vuokra-alueiden lunastamisesta 20. 5. 1922 annetun ja sittemmin 20. 5. 1927 muutetun lain mukaan arvopuista, joiden läpimitta 6 m:n korkeudelta maasta on vähintään 18 cm ja joiden lunastamisen tilan yhteydessä harkitaan liiaksi korottavan tilan hintaa, oli määrättävä ne, jotka metsänhoidollisesti voitiin hakata, valtiolle pidätettäväksi ja määräajassa pois vietäväksi, jollei asukas halunnut niitä lunastaa käyvällä hinnalla. Myös 25. 11. 1922 muita kuin valtionmaita koskevan maan hankkimisesta asutustarkoituksiin annetun lain mukaan maan luovuttaja sai viedä pois arvopuut, joiden läpimitta 6 m:n korkeudelta maasta oli vähintään 18 cm, jos halusi. Milloin asukas ne lunasti, oli niistä suoritettava käypä hinta. Ominaista tuon ajan asutuslainsäädännön arvopuustoa koskeville säännöksille oli, ettei niissä juuri ollenkaan kiinnitetty huomiota niihin seurauksiin, mitä määrämittaisten puiden hakkuulla tilan metsästä tuli olemaan metsän metsänhoidolliseen tilaan. Määrämittaisten puuston hakkuuta edellyttäviä säännöksiä saatettiin asutuslakeihin sisällyttää vielä senkin jälkeen, kun yksityismetsälaki oli 11. 5. 1928 säädetty. Esim. 22. 5. 1931 annetussa laissa lisämaan antamisesta Kuusamon kunnassa oleville pienille tiloille sekä samassa kunnassa olevien viljelys- ja asuntoalueiden muodostamisesta itsenäiseksi tilaksi oli määrätty, että valtiolla on oikeus muodostettujen tilojen alueilta hakata ja pois kuljettaa kaikki puut, joiden läpimitta jakokunnassa metsätiliä varten luettaessa oli 6 m:n korkeudelta

maasta vähintään 22 cm. Niinikään muutettiin 18. 1. 1932 annetulla lailla valtion metsämaiden asuttamislakia uusiin tiloihin nähden niin, että tilalla olevat arvopuut, mikäli ne metsänhoidollisesti voidaan poistaa, jäävät aina valtiolle, ts. poistettiin asukkaan oikeus lunastaa tilan muodostamisen ja hinnoittelun jälkeen arvopuita. Että määrämittahakkuun periaatetta, huolimatta sen vahingollisesta vaikutuksesta metsän tilaan edelleen pidettiin hyväksyttävänä asutustiloja perustettaessa, osoittaa asutuslainsäädännön tarkistamista ja eräitä muita toimenpiteitä asutustoiminnan edistämiseksi tutkimaan asetetun komitean mietintö v:lta 1933, jossa maan hankkimista asutustarkoituksiin valtion maasta koskevissa perusteluissa mm. on mainittu: »Jos valtion maasta asutustarkoituksiin luovutettavalla alueella kasvaa arvopuita, olisi ne tarpeellisia rakennuspuita lukuunottamatta pidätettävä valtiolle. Täten välttyttäisiin siitä, että hakijat keinoittelutarkoituksessa lunastavat itselleen arvopuita, joita he eivät tarvitse tilansa kunnostamiseen.» Erikoisperusteluissaan arvopuiden pidättämistä koskevalle ehdotukselleen komitea lisäksi on huomauttanut siitä taloudellisesta vaarasta, johon lunastaja saattaisi joutua, jos hänen lunastettavakseen tulee sellaisia arvopuita, joita hän ei tarvitse rakennuspuiksi ja arvopuiden hinnoissa arvioimisen jälkeen tapahtuisi laskua. Em. komitean esityksestä uuteen v:n 1936 asutuslakiin, joka vieläkin on voimassa, kuitenkin tuli sellainen muutos, että vain sellaiset 6 m:n korkeudelta maasta mitaten vähintään 18 cm täyttävät arvopuut, joita ei tarvita rakennuspuiksi ja joiden hakkaamisen ei ollut katsottava olevan ristiriidassa yksityismetsän käytöstä voimassa olevien säännösten kanssa, saatiin pidättää maan luovuttajalle.

Uusittu säännös arvopuiden pidättämisestä näytti takaavan, että tulos muodostuisi järkipäisen metsän käsittelyn vaatimuksia vastaavaksi.

Osoittautui kuitenkin, että asutustilojen metsiä käytännössä edelleen käsiteltiin niin, ettei arvopuiden merkitsemiseen perustuvia hakkuuta voitu kaikissa tapauksissa pitää yksityismetsälain säännösten kanssa sopuisina. Tämä lienee johtunut siitä, että merkitseminen, kun asutustarkoituksiin käytettävät metsät yleensä olivat vanhoja valtion metsiä, toimitettiin tilan koko metsämaalla suoritettavaa uudistushakkausta silmälläpitäen. Yksityismetsälain ja järkipäisen metsänhoidon periaatteiden mukaan tällaisen tukkipuita käsittävän hakkuun jälkeen olisi uuden puusukupolven aikaansaamiseksi alueella ollut useinkin välittömästi suoritettava myös arvopuita pienemmän puuston hakkuu sekä asianmukaiset uudistusalan kunnostamistoimenpiteet. Näin ei käytännössä kuitenkaan menetely eikä olisi voitukaan menetellä, koska tilan kotitarvepuun saanti olisi vaikeutunut pitkäksi aikaa ja koska uudistusalan kunnostamistöiden suorittamiseen ei olisi ollut edellytyksiä. Toisaalta ei myöskään asukasta voitu velvoittaa suorittamaan näitä toimenpiteitä. Seurauksena arvopuiden merkitsemisessä noudatetusta menettelystä oli, että yksityismetsälain edellyttämät toimenpiteet jäivät epämääräiseksi ajaksi suorittamatta.

Epäkohdan korjaamiseksi muutettiin 20. 12. 1954 annetulla asetuksella asutuslain toimeenpanosta 22. 12. 1937 annetun asetuksen 71 § sellaiseksi, että asutustoimikunnan tai sen asutusviranomaisen, joka vahvistaa asutus suunnitelman, on pyydettävä tarpeen vaatiessa ao. metsänhoitolaatukunnalta lausunto siitä, onko asutuslain 58 §:ssä tarkoitettujen rakennuspuiden ja arvopuiden merkitseminen suoritettu niin, ettei merkitsemiseen perustuva

hakkuu ole ristiriidassa yksityismetsän käytöstä voimassa olevien säännösten kanssa. Tarkemmat ohjeet asetuksen soveltamisesta antoi maatalousministeriö 12. 1. 1955 metsähallitukselle lähetetyssä kirjeessä (N:o 1 140/267—55 Rf. 277) määräten, että ko. lausunto on, kunnes toisin määrätään, aina, milloin muodostetun tilan metsämaalta on pidätetty ko. arvo-puita tai leimattu muille samaan asutussuunnitelmaan kuuluville tiloille rakennuspuita, liitettävä toimituksen asiakirjoihin.

On luonnollista, kuten asetuslain toimeenpanoasetuksen 71§:n 2 momentti edellyttääkin, että metsänhoitolautakunta on yksityismetsälain valvovana ainoa elin, joka voi luotettavalla tavalla selvittää, milloin metsän on arvopuiden hakkuun jälkeen katsottava jäävän yksityismetsälain edellyttämään metsänhoidolliseen tilaan. Jotta ratkaisujen perusteet lausuntoja annettaessa muodostuisivat mahdollisimman yhdenmukaisiksi, antoi Keskusmetsäseura Tapio metsänhoitolautakunnille 2. 12. 1955 lähettämässään kirjeessä n:o 305 lähemmät ohjeet aiassa. Näiden ohjeiden mukaan on kysymys siitä, mikä arvopuusto on poistettavissa muodostettavan asutus-tilan metsästä, ratkaistava samalta pohjalta kuin jos kysymyksessä olisi tavallisesta yksityismetsästä tehdyn arvopuiden myyntiä koskevan sitoumuksen täyttäminen, mutta kuitenkin niin, että otetaan huomioon se olennainen rajoitus, ettei yksityismetsälain 2 §:n mukaisen uudistussuunnitelman tekemiseen muodostettavalle asutustilalle ole edellytyksiä ja ettei muutenkaan ole mahdollista suorittaa leimausta edellyttämällä, että arvo-puuta pienempi puusto hakkuun jälkeen poistettaisiin ja uudistusalat asianmukaisesti kunnostettaisiin. Tästä johtuen esim. uudistushakkausta voidaan käyttää vain silloin, kun arvo-puuta pienempää puustoa ei ole ja kun hakkausalan raivaus ei ole tarpeellinen. Sanotussa kiertokirjeessä eri tapausten varalle annettujen ohjeiden mukaan valtiolle pidätettäväksi arvo-puiksi ja muille samaan asutussuunnitelmaan kuuluville tiloille tuleviksi rakennuspuiksi voidaan merkitä:

1. Puhtaasti harvennusvaiheessa olevista keskenkasvuisista metsiköistä ainoastaan niissä mahdollisesti esiintyvät selvästi metsikön eri puujaksoon kuuluvat ylispuut.
2. Kypsyyvistä, mutta ei vielä uudistamiskelpoisista metsiköistä ne puut, jotka normaalin valtapuuston väljentäminen edellyttää.
3. Uudistamiskelpoisista metsiköistä, joihin tulee jäämään hakattavaa ja raivattavaa pienpuustoa, ne puut, joita ei tarvita tukkipuu- tai suoju- puusasennon muodostamiseksi.
4. Uudistamiskelpoisista metsiköistä, joissa pienpuuston hakkaus ja raivaus on suoritettu, ne puut, joita ei tarvita alueen riittävää siementä- mistä tai taimiston suojaamista varten. Avohakkaukseen johtavaa mer- kintää ei saa suorittaa muulloin kuin poikkeustapauksissa, jos on kysy- myksessä järeää puustoa kasvavat hyvälaatuiset korpisuot.
5. Riittävästi taimettuneilta alueilta voidaan merkitä uudistumisen aikaan saanut puusto kokonaan.

Mitä viimeksi mainittuun ohjeen kohtaan tulee, on ilmeistä, että se kirjaimellisesti toteutettuna, jos kysymyksessä on tapaus, jossa tilan tai lisäalueen metsä sattuu olemaan pääasiassa vanhaa jo riittävästi taimettu- nutta uudistusaluetta, vaarantaa lain edellyttämän jatkuvan kotitarve- puun saannin tilalle. Tämän vuoksi olisi tällaisissa tapauksissa, mikäli sellaisia esiintyy, otettava huomioon myös lain tarkoitus.

On luonnollista, että em. Kms. Tapion metsänhoidollisia ohjeita voidaan soveltaa myös muiden asetuslakien, kuten maanhankintalain soveltami- sesta eräissä tapauksissa 28. 1. 1955 voimaan tulleen ns. lisämaalain toi- meenpanossa, jolloin kuitenkin on puita merkitäessä metsänhoidollisten seikkojen lisäksi huolehdittava siitä, ettei puita merkitä poistettavaksi enempää kuin ko. laissa tarkoitettu kestävä hakkuumäärä sallii.

Kms. Tapion ohjeiden perusteella voidaankin odottaa, että arvopuiden pidättämisessä v:n 1936 asetuslain mukaisissa toimituksissa saadaan va- kiintumaan sellainen menettely, jonka ao. metsänhoitolautakunta voi hyväksyä.

On selvää, ettei määrämittaisen puuston hakkuulla yleensä koskaan päästä sellaisiin metsän käsittelymuotoihin, että tulos täydellisesti vastaisi hyvän metsänhoidon vaatimuksia. Kun asutuslaeissa esiintyvät määrä- mittaisen puuston hakkuuta koskevat säännökset aina ovat omansa asetta- maan metsäammattimiehen käytännössä epäkiitollisen tehtävän eteen, on toivottavaa, että uudessa lainsäädännössä päästäisiin sellaisiin puustoa koskeviin määräyksiin, että arvopuiden pidätystä ei enää suoritettaisi, vaan puusto kokonaisuudessaan jätettäisiin maan saajan lunastettavaksi.

Asutustiloilta pidätettävien arvopuiden merkitseminen ja leimaus toi- saalta niihin sisältyvän määrämittahakkuun periaatteen vuoksi ja toisaalta hyvän metsänhoidon vaatimusten vuoksi muodostuu metsäammattimie- helle epäkiitolliseksi tehtäväksi. Jotkut ammattimiehet ovat katsonet, että näissä hakkuissa voitaisiin jossakin määrin poiketa metsänhoidollisista vaatimuksista. Tästä huolimatta kuitenkin määrämittahakkuuseen joh- tavissa merkitsemisissä ja leimauksissa on aina viime kädessä noudatettava vain niitä periaatteita, jotka tarkoittavat metsän parasta.